

เครื่องมือประเมิน Health Literacy และการพัฒนาเครื่องมือประเมิน Health Literacy ของคนไทย

(Health Literacy tools and development of a Thai Health Literacy measurement tool)

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของคำว่า Health Literacy ว่า “ทักษะด้านกระบวนการรับรู้หรือคิด และทักษะด้านสังคมที่กำหนดแรงจูงใจและความสามารถของบุคคลที่จะเข้าถึงเข้าใจ และใช้ข้อมูลที่ได้รับมาในการสนับสนุนด้านสุขภาพ” สำหรับประเทศไทยมีการแปลคำว่า Health Literacy ไว้อย่างหลากหลาย เช่น สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ใช้คำว่า ความแตกฉานทางด้านสุขภาพ และมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ใช้คำว่า ความฉลาดทางด้านสุขภาพ ปัจจุบันมีเครื่องมือที่ใช้วัดระดับ Health Literacy ที่หลากหลาย อาจจะจำแนกตามกลุ่มอายุ เช่น Test of Functional Health Literacy in Adult (TOFHLA), Short-Test of Functional Health Literacy in Adult (S-TOFHLA), Rapid Estimate of Adults Literacy (REALM) และ Short- Rapid Estimate of Adults Literacy (S-REALM) ซึ่งเครื่องมือวัดเหล่านี้ใช้ในการวัดระดับ Health Literacy สำหรับกลุ่มผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ใช้วัดระดับ Health Literacy ที่มีลักษณะเฉพาะประเด็นมากขึ้น เช่น Rapid Estimate of Adults Literacy in Dentistry-30 (REALD-30) ซึ่งใช้กับงานด้านสุขภาพช่องปาก, Mini Mental Status Examination (MMSE) ซึ่งใช้กับงานด้านสุขภาพจิต, Stieglitz Informal Reading Assessment of Cancer Text (SIRACT) ซึ่งใช้กับประเด็นเรื่องโรคมะเร็ง และ Literacy Assessment for Diabetes (LAD) ซึ่งใช้กับงานทางด้านโรคเบาหวาน ถึงแม้ว่าเครื่องมือวัด Health Literacy ที่กล่าวมาข้างต้น จะมีจุดเด่นและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน แต่เครื่องมือดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดมากมาย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้วัด Health Literacy ในปัจจุบัน ไม่ได้ถูกออกแบบตามหลักทฤษฎี/คำนิยามของ Health Literacy ส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินในทักษะด้านใดด้านหนึ่งเช่น การอ่าน ไม่ครอบคลุมการวัดเรื่องของ Health Literacy นอกจากนั้น เครื่องมือวัด Health Literacy ที่มีอยู่เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดในระดับบุคคลไม่ได้มองอย่างองค์รวมและวัดระดับ Health Literacy ในระดับ Functional Health Literacy เท่านั้น ดังนั้นยังไม่มั่นคงวิชาการหรือนักวิจัยท่านใดสรุปว่าเครื่องมือชนิดใดเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการวัดระดับ Health Literacy ได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากบริบททางด้านวัฒนธรรมและสังคมของแต่ละพื้นที่ และระดับปัจเจกของชุมชนที่ต่างกัน อาจทำให้เครื่องมือที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่เหมาะสมในการประเมินระดับ Health Literacy ของกลุ่มเป้าหมายได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิจัยหลายท่านเริ่มพัฒนาเครื่องมือในการประเมินระดับ Health Literacy ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและสอดคล้องกับคำนิยามของ Health Literacy ที่ระบุไว้ในงานของตนเองมากที่สุด

สำหรับการพัฒนาเครื่องมือประเมินระดับ Health Literacy มีการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น เช่น การศึกษาของ Jordan และคณะ ที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มผู้รับบริการ โดยผลจากงานวิจัยได้มาซึ่งปัจจัยที่สอดคล้องกับคำจำกัดความ Health Literacy และอยู่บนฐานมุมมองผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องมือประเมิน Health Literacy ในมิติมุมมองของผู้ให้บริการหรือผู้ตัดสินใจเช่นกัน ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวสามารถนำผลของการสำรวจมาพัฒนามาตรการ แนวทาง และนโยบายเพื่อการพัฒนาในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ต่อไปได้

สำหรับการศึกษาเรื่องการพัฒนาเครื่องมือประเมิน Health Literacy สำหรับคนไทย เกิดขึ้นจากความร่วมมือทางวิชาการของหลายหน่วยงาน ได้แก่ สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และ Deakin University ประเทศออสเตรเลีย มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการประเมิน Health Literacy ของประชากรไทยในระดับปัจเจกและกลุ่มประชากร รวมถึงการพัฒนาประเด็นที่มีความจำเพาะสำหรับกลุ่มคนที่มีความพิการทางการเคลื่อนไหว ความพิการทางสายตา และความพิการทางการได้ยินด้วย โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธี concept mapping ซึ่งกระบวนการพัฒนาเครื่องมือ อยู่บนฐานการเก็บข้อมูลจากระดับล่าง (grounded approach) เพื่อวิเคราะห์ประเด็นความเห็น (concepts) หรือ scales ที่สอดคล้องกับประชากรไทย มากกว่าการนำ scales ที่ได้จากการพัฒนาเครื่องมือจากต่างประเทศมาใช้ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นของการดำเนินการทดสอบแบบสอบถาม และคาดว่าจะสามารถนำมาใช้ได้จริงในระยะเวลาอันใกล้ โดยทีมวิจัยคาดว่าเครื่องมือดังกล่าวจะช่วยในการพัฒนาหรือออกแบบมาตรการ โปรแกรม หรือนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับการพัฒนา Health Literacy ของประชากรไทยต่อไป

ผศ. ดร.จุฑาธิป สีบุญตร
บรรณาธิการประจำฉบับ